

Folklorni glazbeni sadržaji za djecu rane i predškolske dobi

Bolterstein, Dajana

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:084274>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-18**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

DAJANA BOLTERSTEIN

**FOLKLORNI GLAZBENI SADRŽAJI ZA DJECU RANE I PREDŠKOLSKE
DOBI**

Završni rad

Pula, 2023.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

DAJANA BOLTERSTEIN

**FOLKLORNI GLAZBENI SADRŽAJI ZA DJECU RANE I PREDŠKOLSKE
DOBI**

Završni rad

JMBAG: 0303069690, izvanredni student

Studijski smjer: Preddiplomski izvanredni stručni studij predškolski odgoj

Predmet: Metodika glazbene kulture

Znanstveno područje: Humanističke znanosti

Znanstveno polje: Znanost o umjetnosti

Znanstvena grana: Muzikologija i etnomuzikologija

Mentor: izv. prof. dr. sc. Ivana Paula Gortan-Carlin

Pula, travanj, 2023.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana **Dajana Bolterstein**, kandidat za prvostupnika Preddiplomskog stručnog studija predškolski odgoj, ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

U Puli, _____ 2023. godine

IZJAVA

o korištenju autorskog djela

Ja, **Dajana Bolterstein** dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom Medij, društvo, odgoj i obrazovanje koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____ 2023. godine

Potpis

SADRŽAJ

Stranica

1. UVOD	1
2. FOLKLORNI GLAZBENI ODGOJ U USTANOVAMA RANOG I PREDŠKOLSKOG ODGOJA	3
2.1. Pojam i značajke folklorne glazbe	3
2.2. Uloga folklorne glazbe u razvoju djeteta	5
2.3. Značaj folklorne glazbe u odgoju i obrazovanju djece	6
3. TRADICIJSKA GLAZBENA BAŠTINA ZVONČARA KROZ SADRŽAJE ZA DJECU RANE I PREDŠKOLSKE DOBI	8
3.1. Upoznavanje sa zvončarima	8
3.1.1. Halubajski zvončari	11
3.1.2. Zvonejski zvončari	12
3.1.3. Brgujski zvončari	12
3.1.4. Rukavački i Brežanski zvončari	13
3.1.5. Žejanski zvončari	14
3.1.6. Grobnički dondolaši	15
3.2. Legende zvončara	15
3.3. Zvukovi zvona zvončara	16
3.4. Glazba i instrumenti koji prate zvončare	18
3.5. Tradicijska glazba u kurikulumima dječjih vrtića šireg riječkog područja	21
4. METODIČKI RAD S DJECOM – PRIMJER FOLKLORNE GLAZBENE AKTIVNOSTI – ZVONČARI I GLAZBA ZVONČARA	25
5. ZAKLJUČAK	35
6. LITERATURA	36
7. SAŽETAK	40
8. ABSTRACT	41

1. UVOD

Predmet ovog završnog rada su folklorni glazbeni sadržaji u ustanovama rane i predškolske dobi. Pri tome se istražuje utjecaj glazbenih sadržaja na razvoj djeteta te uloga ustanova rane i predškolske dobi u njegovanju i očuvanju lokalnih tradicijskih vrijednosti. Imajući na umu činjenicu da se odgoj, između ostalog, temelji na najvišim ljudskim vrijednostima tradicijske baštine, pristup odgoju u dječjim vrtićima trebao bi poticati njihovo njegovanje i očuvanje.

Glazba ima važnu ulogu u razvoju djece, prateći ih od njihovog rođenja. Čak i prije samog rođenja glazba može pozitivno utjecati na fetus stimulirajući mu osjećaj ugone i opuštanja. Glazba je oduvijek bila važan dio odgojnog i obrazovnog procesa. Ona obogaćuje i oplemenjuje život u ustanovama rane i predškolske dobi, a glazbenim aktivnostima postiže se okruženje koje pozitivno utječe na dječji razvoj. Kroz glazbenu kulturu djeca se upoznaju i s tradicijskim vrijednostima i glazbenom tradicijom kraja.

U ovom radu naglasak je stavljen na zvončare kao vrijedan segment tradicijske baštine Kvarnera i općenito, hrvatske tradicijske kulture. Uvrštenjem na UNESCO-u listu nematerijalne baštine, zvončari su priznati kao sastavni dio svjetske kulture. S obzirom da glazba ima pozitivan učinak na razvoj djece rane i predškolske dobi, sasvim je jasno da se kroz glazbene aktivnosti u dječjim vrtićima na vrlo jednostavan i djeci prihvatljiv način može poticati njegovanje i očuvanje zvončarske tradicije na području Kvarnera.

Cilj je završnog rada istražiti važnost folklorne glazbe u razvoju djece te folklorne glazbene sadržaje za djecu rane i predškolske dobi kroz tradiciju zvončara na širem riječkom području.

U radu su korišteni dostupni bibliografski izvori koji promatraju s različitih aspekata folklornu glazbu i njen utjecaj na razvoj djece rane i predškolske dobi te zvončarsku tradiciju. Pri izradi rada korištene su odgovarajuće znanstvene metode: metoda deskripcije, metoda kompilacije, metoda klasifikacije, metoda komparacije, metoda analize i metoda sinteze.

Završni rad je podijeljen u pet poglavlja.

U uvodu se prezentiraju predmet i cilj rada, znanstvene metode koje su korištene te je dan pregled sadržaja rada.

Drugim poglavljem predstavljen je teorijski aspekt folklornog glazbenog odgoja u ustanovama rane i predškolske dobi. Pri tome je ukazano na pojam i značajke folklorne glazbe, ulogu folklorne glazbe u razvoju djeteta te značaj folklorne glazbe u odgoju i obrazovanju djeteta.

U trećem se poglavlju istražuje tradicijska glazbena baština zvončara kroz sadržaje za djecu rane i predškolske dobi. Predstavljene su zvončarske skupine na području Kastavštine i Grobinštine te legende koje se uz njih vežu. Poseban je naglasak stavljen na zvono kao glavno obilježje zvončara te glazbu i instrumente koji prate zvončare na njihovom ophodu. Također je istražena tradicijska glazba u kurikulumima dječjih vrtića na širem području Rijeke.

Četvrtim poglavljem dan je uvid u metodički rad s djecom na primjeru folklorne glazbe aktivnosti – zvončari i glazba zvončara.

Na kraju završnog rada, peto poglavlje je zaključak kao kratak pregled spoznaja do kojih se došlo obradom teme završnog rada.

2. FOLKLORNI GLAZBENI ODGOJ U USTANOVAMA RANOG I PREDŠKOLSKOG ODGOJA

Glazba je posredstvom medija postala lako dostupna i široko upotrebljiva u svakodnevnom životu. Koristi se u različite svrhe, u svrhu upravljanja vlastitim raspoloženjem, u terapijske svrhe i dr., ali i za manipulaciju ponašanjem drugih ljudi (Nikolić, 2018:139). Prisutnost glazbe u životu djeteta vezuje se uz samo njegovo rođenje, pa i prije rođenja. Hallam (2010) vezuje učinke glazbe uz kognitivni, društveni i osobni razvoj djeteta. U tom kontekstu promatra se i tradicijska ili folklorna glazba. Folklorna glazba je primarni izvor znanja o kulturi i kao takva pruža djeci izvor obrazovanja (Goodman i Melcher, prema Curtis, 1991:221) te je važna komponenta odgoja i obrazovanja u ustanovama ranog i predškolskog odgoja.

2.1. Pojam i značajke folklorne glazbe

U definiranju folklorne glazbe polazi se od samog pojma folklor. Folklor (engl. *folklore*, od *folk*: puk, narod i *lore*: nauk, znanje) se definira kao “stvaralaštvo utemeljeno na tradiciji neke kulturne zajednice, koje pojedinci ili skupine uče i reproduciraju pretežno usmeno, oponašanjem ili na neki drugi (neškolorani) način, a njime se izražava kulturni i socijalni identitet te zajednice” (Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021). Pojmom je u širem smislu obuhvaćena tradicijska umjetnost koja uključuje različite oblike književnosti, glazbe, plesova, dramskih izraza i likovnog stvaralaštva. Tradicijska ili folklorna glazba je, dakle, sastavni dio folklor.

Folklorna glazba i ples sastavni su dio života svake zajednice, običaja i obreda koji se tijekom godine izmjenjuju ili koji se vezuju uz određeni događaj čovjekovog života (Čapo Žmegač i sur., 1998). Folklorna glazba se definira i kao “proizvod glazbene tradicije koja se razvila kroz proces usmene predaje” (International Folk Music Council, prema Inskip i sur., 2008:650). Vitez i Muraj (2001:51) pri definiciji folklorne glazbe, također, ukazuju na usmenu predaju te je definiraju kao “umjetnost raznih, uglavnom manjih ljudskih skupina unutar kojih su se članovi međusobno poznavali i usmeno komunicirali bez posrednika”.

Na oblikovanje glazbene kulture djeluje veliki broj čimbenika koji predstavljaju kontinuitet sadašnjosti i prošlosti, varijacija koja je odraz kreativnog impulsa pojedinca ili skupine i zajednica koja određuje oblik ili oblike u kojima glazba preživljava (Inskip i sur., 2008:650). Pojednostavljeno, folklorna glazba predstavlja vrstu tradicijske i općenito ruralne glazbe koja se izvorno prenosila kroz obitelji i druge male društvene skupine (Nettl, 2023).

Vidljivo je, dakle, da je u literaturi zastupljen veći broj definicija koji otkrivaju samu bit folklorne glazbe koja tradiciju, putem usmene predaje, prenosi na buduće generacije. Izvor folklorne glazbe je sposobnost improvizacije folklornih pjevača i instrumentalista. Oni proizvode glazbu bez svjesnog i namjernog oblikovanja, ali dosljednu u njejoj formi i sadržaju. Ravnopravan i obiman dio folklorne baštine čine dječje folklorne pjesme. Zbog njihove jednostavnosti djeca ih lako pamte i interpretiraju. Sadržaji odražavaju okruženje u kojem nastaju: kontakt s prirodom, životinje i sl. Razvijaju se spontano iz unutarnje potrebe za izražavanjem. Uključuju pjesme koje djeca sama pjevaju i one koje im pjevaju odrasli.

Poznavanje tradicijske glazbe usko je povezano s poznavanjem nacionalne kulture. Ona je bila vjeran pratitelj događanja svakodnevnog života ljudi, kao što su rođenja, vjenčanja i pogrebi, ali i obilježavala godišnje cikluse, različite vjerske obrede i svečanosti. U životu suvremenog čovjeka tradicijska glazba je znatno rjeđe zastupljena pa je i njeno poznavanje oskudnije. U Hrvatskoj se folklorna glazba njeguje kroz tradicijske običaje, primjerice, u sklopu zvončarskih ophoda sela na području Kastavštine i dr., ali i kroz kulturno-umjetnička amaterska društva i smotre folklor (Drandić, 2010, prema: Šuletić Begić i Begić, 2017:124).

Tradicijska glazba je prisutna u djetetovom životu od njegove najranije dobi pjevanjem unutar obitelji, putem medija, kroz ustanove ranog i predškolskog odgoja i dr.

2.2. Uloga folklorne glazbe u razvoju djeteta

Glazba ima važnu ulogu u svim razvojnim fazama djeteta. To se svakako odnosi i na folklornu glazbu. Istraživanja pokazuju da "načini učenja i vježbanja koji potiču razvoj posebnih glazbenih vještina mogu imati izravan utjecaj na razvoj mozga, a zatim i na preferiranje pristupa rješavanju glazbenih zadataka te na stjecanje vještina koje mogu ostvariti transfer na druga područja" (Hallam, 2010).

Neosporno je da glazba ima utjecaj na kognitivni razvoj djeteta. Campbell (2005) dokazuje da glazba (u svim svojim oblicima), od zvukova koji okružuju čovjeka, od zvukova zemlje i neba, vjetra i valova, od prvog plača tek rođenog djeteta pa do posljednjeg izdisaja na samrti prati čovjeka na njegovom životnom putu. Rezultati koje je Campbell dobio u svom istraživanju bili su poticaj za dovođenje u vezu kognitivnih funkcija i slušanja glazbe. Istraživanja su pokazala kako kognitivni razvoj nije izravno povezan uz slušanje glazbe, ali je povezan s optimalnim emotivnim stanjem koji se pri slušanju glazbe ostvaruje. Emocionalno stanje koje rezultira poboljšanjem kognitivnog funkcioniranja može biti odraz slušanja glazbe koja je slušatelju ugodna i koja kod njega izaziva pozitivna emotivna stanja, pjevanja pjesama, slušanja priča i dr. Glazba koja odgovara dječjem uzrastu može "kod djece na kratko poboljšati budnosti i raspoloženje" (Nikolić, 2018:143).

Istraživanja, nadalje pokazuju da glazbena obuka poboljšava verbalne, spacijalne i matematičke sposobnosti te IQ (Nikolić, 2018:144). Time dolazi do spontanog transfera iz glazbenog podučavanja u druga područja. Prisutne su i studije koje ukazuju na pozitivne učinke glazbe na kreativno mišljenje. Nikolić (2018) razvoj kreativnosti dovodi u vezu s aktivnim bavljenjem glazbom, na što ukazuju istraživanja provedena na djeci rane i predškolske dobi. Pokazalo se da je uspješnost u testovima kreativnog mišljenja veća kod djece koja su imala priliku improvizirati. S obzirom na to da folklorna glazba proizlazi iz improvizacije, može se povući paralela između kreativnog mišljenja i folklorne glazbe. Glazbeno podučavanje je učenje, a svako učenje povećava kognitivne sposobnosti, pa je sasvim evidentno da učenje folklorne glazbe može kod djece u ranoj i predškolskoj dobi povećati kognitivne sposobnosti.

Glazbenim podučavanjem djeca se uče strpljenju i slušanju. Naime, kako bi naučili svirati neki instrument moraju biti strpljiva, što im može tijekom njihova životnog puta pomoći u suočavanju s izazovima. Slušanje je najvažnija vještina potrebna djeci za učenje. S obzirom na to da je glazba, u prvom redu, umjetnost slušanja, djeca slušanjem glazbe razvijaju sposobnost slušanja, što će im uvelike olakšati učenje.

Pozitivni učinci glazbe ogledaju se i na socijalni i emotivni razvoj djeteta. Djeca rane i predškolske dobi koji u vrtićima ili unutar slobodnih aktivnosti sudjeluju u glazbenom programu (pjevanju, plesanju, sviranju i dr.) pokazuju veću spremnost na suradnju i zajedničko rješavanje problema nakon zajedničkog muziciranja (Kischner & Tomasello, 2010). Djeca koja su imala glazbeni program, također, pokazuju bolje rezultate na testovima empatije.

Vidljivo je, dakle, da glazba ima pozitivni učinak u različitim područjima dječjeg razvoja.

2.3. Značaj folklorne glazbe u odgoju i obrazovanju djece

Poznavanje folklorne glazbe ključan je čimbenik očuvanja tradicije neke zajednice. Osim obitelji, poseban značaj u upoznavanju narodne tradicije imaju ustanove ranog i predškolskog odgoja koje potiču, razvijaju i probuđuju kod djece ljubav prema folklornoj glazbi kroz sustav glazbenog obrazovanja.

Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje Republike Hrvatske (2015) potiče njegovanje tradicije kroz odgoj i obrazovanje djece rane i predškolske ustanove te ističe kako je u svakoj ustanovi potrebno kurikulum oblikovati u skladu s njenim specifičnim kontekstom odnosno s njenom kulturom te kulturom i tradicijom okruženja u kojoj se nalazi ustanova. U Kurikulum su ugrađeni elementi folklorne glazbe tako da kroz aktivnosti stvaranja, izvođenja i slušanja djeca stječu glazbeno iskustvo potrebno za produbljivanje njihova razumijevanja i očuvanje interesa za glazbu, kao i jačanje njihove znatiželje za iznenađenja koja izviru iz same glazbe. Glazba je jedno od umjetničkih područja kroz koju djeca razvijaju kulturnu svijest i izražavanje. Osnažuje se, između ostalog, razvijanjem "svijesti djeteta o

lokalnoj, nacionalnoj i europskoj kulturnoj baštini i njihovu mjestu u svijetu” (Nacionalni kurikulum..., 2015:14). U interakciji s glazbenim sadržajima oblikuje se poticajno okruženje u kojem djeca uče o kulturi vlastite i drugih zajednica naroda. U takvom okruženju dijete istražuje zvukove, tonove, melodije, glazbu i pokrete. S te točke gledišta, folklorna je glazba važan čimbenik razvoja nacionalnog glazbenog obrazovanja te ukazuje na odgojno-obrazovni proces koji poštuje povijest i kulturu lokalne zajednice ali i drugih naroda.

Integracija aktivnosti vezanih uz folklornu glazbu u dječjim vrtićima povezana je facilitacijom individualnog razvoja djece i razvoja njegovih socijalnih kompetencija. U procesu socijalizacije uloga folklorne glazbe je važna u prenošenju željenih vrijednosti, stavova i ponašanja kroz razvojne faze djeteta. To se posebice odnosi na folklornu glazbu, koja je oživljena u situaciji unutarnje povezanosti naroda i njegove kulturne baštine. Djeci je najvažnije omogućiti prepoznavanje i doživljaj glazbenih aktivnosti (pjevanje, sviranje, slušanje i stvaranje) koje su povezane s folklornim temama (Denac i Žnidaršić, 2018:1). Kroz igru i glazbene programe djeca uče o svojoj kulturnoj baštini.

3. TRADICIJSKA GLAZBENA BAŠTINA ZVONČARA KROZ SADRŽAJE ZA DJECU RANE I PREDŠKOLSKE DOBI

Zvončari su dio tradicije i folklora Kastavštine i okolnih mjesta. Uključivanjem kulture zvončara u odgojni program ustanova djece rane i predškolske dobi kroz kombinaciju glazbe i folklora, posebice u dramskom obliku koji prožima tematiku zvončarske 'predstave', kod djece se mogu potaknuti fantazije i mašta o protagonistima zvončarskih legendi i priča reproduciranih iz vlastitog doživljaja. Djeca se mogu potaknuti na kreativnost u igri prenošenjem dramaturškog viđenja zvončara. Tome u prilog idu legende koje se vežu uz zvončare, a koje mogu biti tema različitih radionica kroz koje se djeca upoznaju sa zvončarskom tradicijskom kulturom prepričavanjem legendi, interpretacijom zvukova, izrađivanjem slika, crteža i kolaža uporabom različitih materijala i dr.

3.1. Upoznavanje sa zvončarima

Zvončare se definira kao "skupinu muškaraca odjevene u životinjske kože (krzna), sa zvoncima obješenim na tijelu ili nošenim u ruci" (Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021a). Definicijom su, osim zvončara na širem području Rijeke, zastupljene i druge slične skupine s istom zadaćom, tjeranja zime, zazivanja plodonosti ili novog života. U Međimurju se takve skupine nazivaju baukači, u Slavoniji bušari, u Baranji buše, u Dalmatinskoj zagori didi, u Lici didići. No, prisutne su i u drugim dijelovima Europe, na Sardiniji, u Mađarskoj, Austriji, Bugarskoj i drugdje. Međusobna poveznica im je agresivno kretanje u skupinama, ponegdje u posebnom ritmu, stvaranje buke zvonima, klepetaljkama, rogovima, štapovima i dr. te plašenje djece i proganjanje žena nastojeći ih posuti pepelom ili ih namazati čađom (Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021a).

Zvončarska tradicija u Hrvatskoj je najviše zastupljena u širem zaleđu Rijeke, gdje su brojne skupine iz Kastavštine: Halubajski zvončari (Marčelji i Viškovo), skupine iz Brega, Brguda, Mučića, Muna, Zvoneća, i dalje prema sjeverozapadu skupine zvončara iz Žejana (Tomljanović, 2007). Skupine obično imaju 20 do 30 zvončara, a u selima Žejane i Mune zvončara je dva do 10. Iznimku čini skupina

Halubajskih zvončara kao najveća skupina zvončara koja broji 250 odraslih i 150 djece (zvončara starosti do 15 godina). Neka mjesta obnavljaju svoju tradiciju, poput Grobničkih zvončara, a osnivaju se i potpuno nove skupine zvončara po uzoru na tradiciju. Svaka, i najmanja skupina zvončara je važna za određenu sredinu, jer je odraz vjerovanja, stavova, tradicije i identiteta zajednice kojoj pripada (Kukurin, 2017).

Potrebno je istaknuti kako zvončari nisu maškare ili pokladne skupine, iako je teško zamisliti karnevalska događanja bez zvončara. Tradicija zvončara seže daleko u prošlost te su dio kulturne baštine, ne samo Kastavštine, već i svijeta upisom u UNESCO-u Reprezentativnu listu nematerijalne kulturne baštine 2007. godine pod nazivom "Godišnja pokladna smotra zvončara Kastavštine". Zvončari tijekom karnevalskog doba obilaze sela odjeveni u jakne od ovčje kože sa zvoncima oko pojasa. Na glavi imaju prepoznatljive šešire ukrašene grančicama zimzelena ili zoomorfne maske. Iako Halubajski zvončari nose masku, ne može se reći da su maškarani u smislu karnevala. Maska je, unatoč transformaciji koju je doživjela posljednjih 70-ak godina, i dalje dio tradicijskog obrasca koji određuje lik zvončara. Zbog toga se zvončare nikako ne može svrstati u maškare. Maska je nekada bila dio magije kojom se željelo otjerati nadnaravne sile i bića, a ujedno je imala i zaštitnu ulogu jer bi negativne posljedice izlaganja magiji pogodile masku, a ne lice i oči čovjeka koji je sudjelovao u magijskim postupcima. Osim toga, naopako obučena odjeća odnosno izokrenuta koža životinje koja je prekrivala tijelo zvončara, kao i sva odjeća "naopako" obučena, trebala je onemogućiti strašne sile da naude zvončarima (Nikočević, 2017).

Svoj hod zvončari oživljavaju ritmičkim udarcima bokova i skakanjem u zrak (UNESCO, 2023). Skupine imaju vođu, a predvode ih muzikanti. Mogu uključivati i kazališne likove, primjerice, medvjeda šaljivdžiju kojeg čuvari ne uspijevaju "kontrolirati". Dolaskom u selo, zvončari na za to predviđenim pozicijama, formiraju koncentrične krugove, tzv. *kola*, pri čemu proizvode žestoke zvukove zvona sve dok im stanovnici ne ponude hranu i priliku za odmor kako bi mogli krenuti dalje na put (UNESCO, 2023).

Kukurin (2017) zvončare promatra s etnološkog i militarističkog, vojničkog stajališta. S etnološkog stajališta, kako je već istaknuto, zvončari su važan segment

kulturne baštine od svjetskog značaja. S militarističkog stajališta promatrano, kod zvončara je evidentan vojni aspekt, oružje, komandanti i stilizirana uniforma. Vojna formacija može se prepoznati i iz završnog *kola* zvončara.

Zvončari se razlikuju ponajviše po svojoj monturi (odijevanju), prema broju zvonaca koje stavljaju oko pojasa, nose li košulju ili mornarske majice. Neki imaju na glavi krabujosnicu dok drugi nose maske. Nekima krabujosnica ima tri šibe, a nekima četiri i tako dalje.

Zvončari se razlikuju i po mjestu iz kojeg dolaze, po ustaljenim pravilima, načinu ophođenja mjesta i sela i dr. Neki obilaze karnevalske povorke dok drugi imaju svoja pravila i ostaju u svojim selima i zaseocima.

Osim zvončara u pohodu skupine postoji i majar i komandant. Majar u rukama nosi maj (ukrašenu veliku granu trstike). Trstika je ukrašena cvjetovima i resicama od krep papira šarenih boja. Majar maše majem kako bi obznanio dolazak zvončara te im radi mjesta kako bi mogli nesmetano prolaziti pokraj prolaznika. Iza majara dolaze ljudi komandanti, muškarci u poznim godinama koji su nekada bili zvončari, ali koji zbog godina ne nose zvono. Oni paze na red, brinu kada je vrijeme za pokret, gledaju jesu li svi zvončari na okupu te paze zvončare kako ne bi prekršili kodeks ponašanja.

U literaturi se nailazi na podjelu zvončara u tri skupine s obzirom na karakteristične razlike među zvončarskim skupinama (Nikočević, 2017):

- zvončari s maskom – Halubajski zvončari,
- zvončari s klobukom ili krabujosnicom koja sadrži zimzelenu raslinje i papirnato cvijeće,
- zvončari sa šeširima na koje je pričvršćen čitav slap raznobojnih papirnatih traka koje im sežu do nogu – zvončari Žejana i Muna.

Osim navedenih ključnih značajki koje razlikuju zvončarske skupine, postoji još niz manjih razlika. Primjerice, obično su skupine zvončara iz jednog sela, dok Halubajski zvončari okupljaju ljude iz različitih sela. Razlike se očituju i u njihovoj zatvorenosti odnosno otvorenosti prema široj zajednici. Primjerice, stav je pojedinih skupina da se zvona ne smiju čuti izvan Pusta i izvan njihovog kraja pa ih se može vidjeti samo u okviru njihovog autentičnog ambijenta. Drugi, pak, nisu protivnici predstavljanja izvan svoje sredine. Odraz je to specifičnih situacija u pojedinim

sredinama te pokazuje različitosti u komunikaciji s ovim kulturnim dobrom (Nikočević, 2017).

Zvončari se razlikuju i po danu početka ophoda. Ophodi zvončara najčešće počinju 17. siječnja na blagdan Sv. Antona te traju sve do čiste srijede. Sv. Anton pustinjač bio je središnji blagdan na Zvonećoj, mjestu iznad Matulja, ispod Lisine, jer je Sv. Anton pustinjač bio zaštitnik životinja. Kako je život stanovništva tog kraja ovisio o životinjama i poljoprivredi taj im je dan bio važniji od bilo kojeg drugog blagdana. Sve je moralo biti spremno i čisto na taj dan, samo najbolja odjeća se nosila te su gosti dolazili sa svih krajeva, rodbina i prijatelji. Odlazilo se u crkvu na blagoslov, a navečer je bio *tanac* (ples). Pust na Munama i Žejanama, kao i na Grobniku počinje 6. siječnja, na sv. Tri kralja. Svako selo, ovisno kad im pusno vrijeme počne, podiže svog Pusta koji je kriv za sve nedaće koje su im se dogodile u selu te ga na blagdan Pepelnice (40 dana prije Uskrsa) pale i s tim događajem se poistovjećuje završetak nedaća (Matetić, 2011:18).

U daljnjem se tekstu daje pregled najvažnijih značajki pojedinih skupina zvončara na širem riječkom području. S obzirom na obujam rada, na ovom mjestu neće se predstavljati sve skupine zvončara. Potrebno je samo istaknuti kako unatoč postojećim razlikama među skupina zvončara, one svojim djelovanjem stvaraju snažne veze unutar zajednice i dragocjeno su sredstvo međusobnog druženja stanovništva te očuvanja tradicijske kulture.

3.1.1. Halubajski zvončari

Ova skupina zvončara iz istočnog dijela Kastavštine ima dugu tradiciju. Najstariji zapisi o Halubajskim zvončarima datiraju iz 1860. godine. To je jedina zvončarska skupina koja na glavi ima masku kojom pokrivaju lice i glavu.

Ophod Halubajskih zvončara po selima Kastavštine započinje na Pusnu nedjelju, ponedjeljak i utorak. Za ta tri dana prijeđu oko 60 kilometara s dosta teškom opremom na sebi. Na početku kolone je bandera sa službenom zastavom Halubajskih zvončara, zatim ide komandant, a za njim orkestar, pomladak, pa cijela četa zvončara koje slijede medvjed, dva tata (lopova) i vrag. Na kraju kolone nosi se

Pust kojeg treba spaliti. Zvončar u desnoj ruci nosi *bačuku* (stilizirani buzdovan) koji predstavlja snagu, napad i obranu od mogućeg neprijatelja te izaziva strahopoštovanje (Host, 2023). Odjeća im se sastoji od bijelih hlača s crvenom crtom, mornarske majice, crnih radničkih cipela, vunениh čarapa, ovčje kože i velikog zvona oko struka.

3.1.2. Zvonejski zvončari

Zvonejski zvončari su skupina zvončara iz zapadnog dijela Kastavštine, iz mjesta Zvoneća i Zaluki. Zajedno s Rukavačkim i Brgujskim zvončarima ubrajaju se u najstarije zvončare Kastavštine.

Nose tri zvona oko pojasa, a na glavi imaju šešire "klobuk". Nekad su nosili maske, ali su im za vrijeme talijanske okupacije, između prvog i drugog svjetskog rata, bile zabranjene. Na klobuku imaju četiri "šibe" i šparožinu na koju su pričvršćene *rožice* (cvijeće) od krep papira i *fijok* (mašna). U ruci im je *balta* (sjekira). Odjeća im se sastoji od bijelih hlača i mornarskih majica preko kojih nose ovčju kožu, a oko vrata su ogrnuti šarenim rupcem, *facolom*. Svoje mjesto obilaze na dan Pusta i tada im se odjeća sastoji od *brageša od trliža* (radne plave hlače) i *stomanju na kvadri* (kariranu košulju). *Kapo* (bivši zvončar) zajedno nekoliko drugih, bivših zvončara koji nose *barilce* u kojima se nalazi vino za okrijepu, rukovodi skupinom. *Majer* (mladić s *majem*) predvodi skupinom, sa zelenom trstikom okićenom šarenim cvijećem, *majem*. Iza njega idu muzikanti (Nikočević, 2017).

3.1.3. Brgujski zvončari

Brgujski zvončari posjećuju okolna sela Velog Brguda pretposljednje nedjelje karnevala u pohodu koji nazivaju "Naš krug". Ubrajaju se u skupinu zvončara iz zapadnog dijela Kastavštine. Prvi zapisi o Brgujskim zvončarima datiraju iz 1921. godine.

Na glavi nose *klobuk* (šešir) obložen crvenim platnom na kojem su prišivene jeline grančice i cvjetići različitih boja izrađeni od krep papira. Na vrhu *klobuka* im

strše tri grančice s listićima u boji, također, izgrađene od krep papira. Za razliku od drugih zvončara kojima je klobuk blago zakrivljen unatrag, Brgujski zvončari imaju uspravan *klobuk*. Prednji dio oboda *klobuka* je podignut na gore, dok se na stražnjoj strani nalazi svileni *fijok* (mašna). Odjeća Brgujskih zvončara sastoji se od crvene karirane košulje i bijelih hlača na kojima je s vanjske strane prišivena crvena vrpca, ovčje kože na leđima s crvenim cvijetom izrađenim od krep papira na repu, crvenog zvončarskog *facola* (marama), s cvjetovima u boji koji visi preko ovčje kože na leđima zvončara, vojničkih čizama te tri zvona na leđima i bokovima koja su konopom čvrsto vezana za struk zvončara (zvonci) (Veli Brgud, 2023).

Zvončari u ruci nose *baltu* (baldu), predmet od dva drva u raznim oblicima (bat, sjekira, razne stilizirane figure) koju podižu tijekom zvonjave uvis, a kada izvode *kolo* obuhvate je objim rukama.

Ispred zvončara je *majar* (onaj koji nosi *maj*). *Maj* je dugačka olistala grana bambusa. Karakteristični su po energičnoj zvonjavi. Njihova se formacija razlikuje od formacija drugih zvončara iz Kastavštine. Formacija je u obliku kružnice, u kojoj se kreću suprotno smjeru kazaljke na satu jedan iza drugoga, zvoneći i gurajući se *baltama*. Formacija, potom, prelazi u oblik kruga u kojem zvončari međusobno jedan drugom podmeću noge (*ziz nogami se kračaju*). Nakon toga, prestaje kretnja, stoje na mjestu na kojem su se unutar kruga našli te zvone samo pokretanjem kukova u lijevu i desnu stranu nakon čega zvonjava prestaje. Nekoliko sekundi kasnije, uz pokoji uzvik "Eeej", skoče uvis i ponovno počinju zvoniti i podmetati noge.

Brgujski zvončari jedini u pratnji imaju *mačkare* u kojima sudjeluju supruge zvončara i mještanke Velog Brguda. Također, nekoliko muškaraca prati povorku alegorijskim kolima. Nakon što zvončari prestanu zvoniti, nastupaju mačkare, koje zabavljaju publiku plešući oko zvončara. Najčešće poskakuju u ritmu instrumenata muzikanata: harmonike, bubnja, trombona i dr.

3.1.4. Rukavački i Brežanski zvončari

Slični Zvojanskim zvončarima su Rukavački i Brežanski zvončari, ali se ipak od njih razlikuju. I jedna i druga skupina na glavi nosi *krabujosnicu* (šešir obučen u crvenu tkaninu na kojoj su nataknute šibe (*žukve*, vrsta vrbe) ovijene zelenim krep

papirom i ukrašene komadićima pamuka). Oko *krabujosnice* je šparožina na kojoj su pričvršćene *pusne rožice* (cvjetići). Uzicama se *krabujosnica* veže oko vrata.

Zvončari u desnoj ruci drže *baltu*, a u lijevoj čarapi je pepeo za posipanje (običaj koji je nestao u Bregima). *Balta* je predmet izrađen obično od drva, koji može biti sjekira, životinjski rog, ili neki drugi predmet adekvatan za nošenje u ruci.

Zvončari nose tri zvona (*zvonci*) vezana za pojas užetom koji se na prsima križa. Zvončarska marama (*facol*) prekriva ovčju kožu na gornjem dijelu leđa te se veže na prsa.

Odjeća Rukavačkih i Brežanski zvončara se razlikuje. Rukavački zvončari imaju bijele hlače (*brageše*) i kariranu košulju (*stomanju*), a Rukavčani bijele hlače i mornarsku majicu. Na dane Pusta, Pusni ponedjeljak i Pust, Rukavčani nose hlače izrađene od jutenih vreća s ušivenim šarenim trakicama, tzv. *cindrići* (krpice, trakice). Umjesto mornarskih majica nose kariranu košulju. Na nogama imaju crne čizme.

Brežanski i Rukavački zvončari u tradicionalni pohod idu s jajarima, muzikom i vragovima (Cvjetović, 2020).

3.1.5. Žejanski zvončari

Žejanski zvončari čine skupinu od 60 zvončara, folklornu skupinu te skupinu "Žejanski kanturi". Zvončara je oko 30 zajedno s djecom. Vrijeme poklada u Žejanama počinje 6. siječnja, na blagdan sv. Tri kralja otvaranjem prvih zvona i dizanjem lutke "pusta".

Odjeća Žejanskih zvončara sastoji se od: bijelih hlača i mornarske majice s dva bijela rupčića na prsima (*facol*), ovčje kože (*šuba*) u dva dijela, donji dio koji se stavlja na bokove i gornji koji se oblači na leđa. Nose tri zvona (*klopote*), a na glavi im je šešir (*kumarak*) ukrašen *bajerima*, raznobojnim papirnatim trakama koje sežu do poda. Šešir je na vrhu ukrašen slikama ljubavnih motiva i mašnjama (*fijokima*). Zvončari u ruci nose *boću*. Zvončari zvone u parovima, a zvonjava priziva plodnost i obilje koje s proljećem dolazi. Vođa (*kapota*) obučen u bijelu odoru s časnichkom kapom stoji ispred zvončara. Zvončare prate djevojke u tradicionalnim narodnim nošnjama i muzikanti (Žejane, 2023).

3.1.6. Grobnički dondolaši

Grobnički su dondolaši skupina zvončara na području Grobnika. Svoju su tradiciju obnovili 2000. godine. Nose jedno zvono, *dondolo*, a na glavi imaju *krabuju*, masku (kosti glave bika ili krave). Na leđima im je ovčje krzno.

Skupina ima oko 80 odraslih i 40 'mićih' članova. Zapisi o Grobničkim dondolašima sežu u 13. stoljeće.

3.2. Legende zvončara

Za zvončare se vežu različite legende. Legende govore da su zvončari nastali kada su Tatari provalili u 13. stoljeću na Grobničko polje, gdje su vođene krvave bitke kako bi se obranili. Narod je bio u velikoj nedoumici oko obrane te su došli na ideju da na leđa stave kožu životinja, oko pojasa su zavezali zvona te su na glave stavili *krabulje* (maske) različitih životinjskih obilježja, kako bi bili strašni (Šepić-Brentin, 1997:14).

Jardas (1957) opisuje drugu legendu koja je vezana za pastire koji su odlazili u pašu sa svojim ovcama. Na leđa bi stavili kožu, oko pojasa zvona, a na lice masku u nadi da ih zle vještice neće prepoznati jer bi one, prema starom vjerovanju, naudile čovjeku, ali ne i životinji.

Postoji i legenda o postanku Rukavačkih zvončara. Naime, postojala je jedna mnogobrojna obitelj u zaseoku Mamići te nakon što su se sinovi poudavali po okolnim zaseocima, svi bi se našli u rodnoj kući te bi zajedno obišli, obučeni u zvončare ta okolna mjesta u kojima su bili poudavani. Šepić-Bertin (1997) navodi kako je ta priča malo vjerojatna jer je još kao maleni, sa svojim djedom dolazio u Mamiće davne 1945. godine te su tada bile svega četiri kuće u zaseoku.

Kukurin (1995) piše o ritualima koji sežu daleko u prošlost i koji su vezani za zvončare. Ti rituali nisu ni u današnje moderno vrijeme izgubili na značenju, a ukazuju na povezanost zvončara za stočarsku tradiciju što i sama njihova oprema pokazuje. Proljeće nosi navješćenje nekog novog rađanja, a zvončari svojim

pohodima tjeraju zle sile i navješćuju dolazak proljeća.

3.3. Zvukovi zvona zvončara

Zvona su, u prošlosti, imala važnu ulogu u sprječavanju napada divljih životinja na stada stoke na pašnjacima. Stoka se u rano proljeće tjerala na ispašu u planine gdje je ostajala do kasnije jeseni, a u zimskim mjesecima je bila na nizinskim pašnjacima. Divlje životinje su se tijekom zimskih mjeseci spuštale i do naselja te su vlasnici stoke često ostajali bez svojih životinja. Kako bi spriječili napade divljih životinja, ali i krađu stoke, imućniji vlasnici su unajmljivali nadničare koji su, proizvodeći buku na pašnjacima, tjeroali grabežljivce dublje u šumu (Grobnički dondolaši, 2023).

U tu svrhu koristili su zvona, čegrtaljke i druga priručna sredstva. No, zvuk zvona je, unatoč njihovom zastrašujućem izgledu zbog maski i odjeće koje su nosili te različitih alata (sjekira, štap i dr.) koja su imali, bio presudan u ostvarenju njihova nauma. Na Grobniku je to bio zvuk Dondolo (zvona), a oni koji su ih nosili dobili su naziv *Dondolaši*. Iako se tijekom vremena običaj "dondolanja" izgubio pod pritiskom društvenih promjena i industrijalizacije, običaj se zadržao tijekom maškara. Dondolaši nose na leđima veliko zvono, a kretnjama tijela u koreografiji, parovi dondolaša (Slika 1) stvaraju zvukove zvona.

Slika 1. Grobnički mići dondolaši.

Grobnički dondolaši nose jedno veće zvono na donjem dijelu leđima.

Halubajski zvončari nose jedno kravlje zvono od devet ili deset litra koje im je o pojasu vezano debelim konopom (Halubajski zvončari, 2023). U prošlosti su halubajski zvončari oko pojasa nosili pet do šest malih zvona.

Skupine zapadne Kastavštine nose oko pojasa više manjih zvona. Zvonejski zvončari nose tri zvona.

Zvona različitih skupina zvončara se međusobno razlikuju (Slika 2). Različitih su težina i različitog spektra frekvencija koje proizvode. S obzirom na to da su i zvončari međusobno različiti te da ih različito nose, neki oko pojasa a neki oko prsa,

stvaraju se različiti zvukovi. Pri tome do izražaja dolazi vještina zvončara koji usklađuju pulsiranje zvona vlastitim tijelom dovodeći ih u suživot, proizvodeći (svi zajedno) istovremeno ritmičku tutnjavu (Rijeka 2020.eu, 2020).

Slika 3. Grobnička Dondola (zvona).

Slika 2. Halubajska zvona.

Prema riječima dondolaša, zvuk zvona je ono što ih pokreće, “osjećaj kada sve oko tebe nestaje, a ritam srca ujednači se sa zvukom zvona i postajete jedno” (Gržetić, 2009:38).

Zvončari u svojim “obahajanjima” (ophodima) selima izostavljaju kuće u kojima se dogodio smrtni slučaj te pridržavajući zvona, kako ne bi proizvodila zvukove, prolaze kraj njih tiho. Izvedba se ponavlja na određenim postajama na kojima se izvodi *kolo*, pri čemu zvončari zvoneći bez prestanka formiraju krug koji se pri svakom koraku sužava dok se ne zbiju u kružnu formaciju.

Grobnički dondolaši to čine u parovima, tako što su jedan drugom okrenuti leđima. Koreografije i kretnje tijela zvončara razlikuje se od skupine do skupine zvončara te uz različita zvona proizvode se i različiti zvukovi.

Hod Halubajskih zvončara povezan je sa zvukom zvona, što zahtijeva težak i širok korak kako bi se pri svakom koraku zvuk zvona čuo. Hodaju u križ, jedni u lijevu, drugi u desnu stranu da bi se potom našli u sredini (Tomljanović, 2007). Kako bi formirali *kolo* hodaju u velikom krugu, a zatim se zbijaju, najprije zvoneći svom snagom, a potom je zvuk zvona sve tiši i tiši dok se u masi zbijaju, da bi na kraju potpuno utihnula. *Kolo* predstavlja simbol snage i zajedništva, a nastupom magijske tišine, čuje se zvižduk komandanta koji time označava kraj *kola*. Zvončari se, potom, razilaze.

Mjesta na kojima se izvode kružne formacije tradicijski su određene, a publika

prati zvončare na njihovim ophodima dio ili cijeli put. Dizanje buke i galame dio je folklornog predstavljanja zvončara. U literaturi se tumači “kao apotropejska magija, tjeranje demona i zlih sila” (Lozica, 1996:36), no razlozi današnjih bučitelja i galamdžija su potpuno različiti. Sastavni su dio pokladnih događanja, zabave i očuvanja tradicija.

3.4. Glazba i instrumenti koji prate zvončare

Folklorno predstavljanje zvončara uz zvukove zvona prati glazba i tradicionalni svirači. No, o glazbi koja prati zvončare vrlo je malo zapisa, uglavnom se razvija usmenom predajom te se u intervjuu s Fredi Šainom, jednim od poznavatelja pusnih običaja na području Kastavštine nastojalo, za potrebe rada, doznati više.

Prema njegovom iskazu do početka 20. stoljeća glazba koja se svirala u zvončarskom ophodu uglavnom je bila temeljena na istarskoj ljestvici (sopele, dvojnice i meh). No, tradicija sviranja na sopele, dvojnice i meh nije se zadržala. Posljednji svirač meha bio je iz Šušnjevice. *Kantanje* (pjevanje) 'po starinski' održalo se do 1970-ih godina.

Značajan doprinos očuvanju pjevanja 'po starinski' je ostvaren putem zbirke Ivana Matetića Ronjgova, *Zaspal Pave*, koja sadrži 22 napjeva iz Kastavštine. Ronjgov je djelovao i poučavao pjevanje 'po starinski' kako bi se ponovno oživio taj glazbeni idiom (Prašelj, 1998). Nadalje, Ronjgov je zapisao specifičnu i nadasve arhaičnu glazbu Istre i Hrvatskog primorja, a svoj doprinos dao je i Dušan Prašelj (dirigent, skladatelj, čembalist, glazbeni pedagog), učenik Ronjgova, koji je kao urednik dopunio zbirku *Zaspal Pave*. Postoji snimka Dušana Prašelja *kantanja* (pjevanja) 'po starinski' “Zdemer na Zvonećoj”, no kako je prevladala percepcija da je takvo pjevanje “*grdo*” (ružno) te su se muzikanti sramili izvoditi je, na području Matulja se nije održalo. Ono je još prisutno u Žejanama.

Žejanski kntaduri (Žejanski pjevači) njeguju glazbenu tradiciju starinskog dvoglasnog pjevanja. U Žejanama je ono poznato pod nazivom *starinska knta* (stara pjesma). Starinski *kanat* naziva se *bugarenje*. U prošlosti se *bugarilo* uz cindru.

Nekada je takvo pjevanje pratilo razne svečanosti i druženja u gostioni, no danas je ono još ostalo samo u sklopu njegovanja takvog načina pjevanja Žejanskih kntadura. Od starih pjesama na žejanskom jeziku od zaborava su sačuvane: “*Knd am tire*” (Kad te imam), “*Mes-am oča ši kola*” (Išao sam unaokolo), “*Oj ljepure nu žuka*”

(Nemoj plesati, zecu), “*Dela Jurine prla Štipe*” (Od Jurinetovih do Štipetovih) i “Fina feta” (Fina djevojka) (Doričić, 2009:1).

Tijekom 1960-ih i 1970-ih godina mali je broj muzikanata pratio zvončarske skupine, a od instrumenata koristila se *armunika* (harmonika) i bubanj. Prevladavale su *oberkrainer*, ali i talijanske i dalmatinske pjesme. Osnivanje Glazbenog društva *Spinčići* imalo je utjecaja na glazbu koja prati zvončare te se uključuju i drugi instrumenti ovisno o njihovoj dostupnosti muzikantima. Glazba se prilagođava instrumentima koje muzikanti imaju – saksofon, *pozauna*. Prema zadnjem popisu glazbala koja prate zvončare i maškare su: harmonika (može ih biti više), klarinet, bubanj, trumbeta, bariton rog, tenor rog, a može se koristiti i gitara.

Muzikanti sviraju veselu *pusnu* glazbu. Glazbom se najavljuje dolazak veselja u selo. Utjecaji slovenske muzike (glazbe) prisutni su na cijelom području od Bavorske do Opatije, pa i u pusnim tancima (plesovima). Glazbena pratnja se razlikuje po pojedinim skupinama zvončara. Obično se sastoji od četiri, pet ili više ljudi koji s instrumentima cijelo vrijeme ophoda prate zvončare. S obzirom na broj zvončara, muzikanti su malobrojni.

Kod Rukavačkih zvončara, kada zvončari hodaju u pohodu, svira se *oberkrainer*. Uvijek se hoda u četveročetvrtinskoj mjeri 4/4. Kada zvončari zbijaju kružnu formaciju, glazba se na trenutak zaustavlja, a nakon što su zvončari formirali krug te izveli kretnje guranja, glazba se nastavlja. Tada se svira valcer (tročetvrtinska mjera 3/4). Nakon toga idu pjesme, nekada dalmatinske i talijanske, danas neke više poznate današnjem vremenu, ali se čuju i stari napjevi. Pjesme se izvode na ophodu zvončara iz Rukavca i Zvoneće. Muzikanti kao i zvončari trebaju se pridržavati tradicije. Trešnja glazbe u pohodu se isprepliće s bukom zvona.

Muzikanti se razlikuju od zvončara po tome što zvončari imaju određeni red, dok ga muzikanti nemaju. Muzikanti nose plavu košulju – *Partenjačku stomanju*, ali ne uvijek, već po dogovoru. No, uz Rukavačke i Zvonećanske zvončare, muzikanti obavezno imaju *Partenjačku stomanju*. Postoje pravila kojih se i muzikanti moraju pridržavati, ali su oni slobodniji od zvončara. Vesela maškarana glazba daje još veću slobodu muzikantima. Iz muzikanata proizašle su dvije skupine/grupe koje zajedno sa zvončarima sviraju, a ujedno su i članovi limene glazbe – *Grupa Kolaž* i *Grejsi*.

Društvo Rukavačkih zvončara u pohodu osim muzikanata čine i *partenjaki*. To

je jedinstvena skupina neženjenih djevojaka i mladića koji svakoj kući donose veselje, smijeh, pjevanje i ples.

U 2020. godini u sklopu projekta *Rijeka – Europska prijestolnica kulture 2020.*, održana je u Čavlima, jednoj od 27 susjedstava Europske prijestolnice kulture i prvoj u nizu *Festivala susjedstava*, manifestacija *Zvončarska simfonija* koja je okupila 500 europskih i hrvatskih zvončara, na kojoj je izvedena *Zvončarska simfonija* u zajedničkoj izvedbi zvončara i Karlovačkih bubnjara. Opisuje se kao jedinstveni spoj glazbe, ritma i dondola, događaj neponovljive i odvažne improvizacije, u nevjerojatnoj kombinaciji zvukova bubnjeva i zvona pod dirigentskom palicom Zorana Majstorovića, poznatog jazz dirigenta (Rijeka 2020.eu, 2020).

U 2023. godini održana je manifestacija “Zvona i kanat za bakarski kraj” na kojoj je stvorena kakofonija¹ velikih i manjih zvonaca, domaće i pušne glazbe, zvukova truba, harmonika i uzvika. U tom zvučnom 'kaosu' ipak se uspostavlja određeni red. Kaosu i neredu doprinose i razni 'zlikovci', poput vraga i medvjeda.

¹ Kakofonija (grčki) – neskladno, neharmonično zvučanje.

3.5. Tradicijska glazba u kurikulumima dječjih vrtića šireg riječkog područja

Analizom objava o aktivnostima i programima dječjih vrtića na širem riječkom području uočeno je da se u pojedinim ustanovama ranog i predškolskog odgoja njeguje tradicija i kultura kroz glazbene i likovne aktivnosti s temom zvončara, kao što je izrada i *tuljenje* (sviranje) u Antonjski rog. Puhanjem u rog na Antonju (dan sv. Antuna Pustinjaka, 17. siječnja), odnosno zvukom Antonjskog roga, najavljuje se početak pokladnih igara koje traju do Pepelnice.

Slika 4: Početak Mesopusta puhanjem u Antonjski rog.

Prema *Izvešću o realizaciji godišnjeg plana i programa rada* Dječjeg vrtića *Vladimir Nazor* za 2020./2021. godinu kroz likovnu aktivnost djeca su izrađivala specijalni Antonjski rog. Također su se upoznavali sa zvončarskom odjećom (na primjeru zvončarske odjeće za dječake iz skupine) te su usvajali nazive dijelova odjeće.

U sklopu glazbene aktivnosti učili su puhanje odnosno sviranje u rog. Osim toga, u sklopu izvanvrtićkih aktivnosti djeca su u svojim skupinama zajedno s odgojiteljima u šetnji gradom Kastvom pjevali pjesme i pričali priče na čakavštini te su se upoznavali s legendama Kastva. Puhanjem odnosno sviranjem Antonjskog roga djeca su najavila „Peto godišnje doba u gradu Kastvu“ (Ninković Budimlija, 2021).

Tradicijski glazbeni sadržaji dio su glazbenog odgoja i u vrtiću Viškovo. Glazbeni sadržaji su tako obogaćeni tradicijskom glazbom u doba maškara uz njegovanje domaćeg glazbenog izričaja. Dječji vrtić *Viškovo*, također, na tradicionalni maškarani petak posjećuju Halubajski zvončari (Slika 5) te djeci omogućuju

upoznavanje s instrumentima koje koriste na svojim ophodima. Tako se djeca upoznaju sa zvončarskom tradicijom kao i glazbenim sadržajima vezanim uz zvončare (Dječji vrtić Viškovo, 2023). Posjet zvončara organizira se i Dječjem vrtiću *Rijeka*. Uz zvonjavu, glazbu i ples djeca se druže sa zvončarima.

U Dječjem vrtiću *Matulji* provode se igraonice na čakavštini. Cilj im je njegovanje i usvajanje čakavske riječi karakteristične za sredinu u kojoj dijete živi. Djeca kroz recitacije i igre, koje su se nekad igrale, obogaćuju rječnik te usvajaju običaje kraja. Sukladno interesima roditelja i djece rad mogu nastaviti u čakavskim skupinama *Breški orepci* i *Matujski gardelini* gdje se djeca uče pjesmama na čakavštini (Dječji vrtić Matulji, 2022). Dječji vrtić *Matulji* sudjeluje na *Zvončarskoj smotri* koja se svake godine održava u Matuljima kao i na *Mićevoj zvončarskoj smotri* u Bregima.

Bubanj se ubraja među najstarije glazbene instrumente. Nezaobilazan je pratitelj zvončara. Zvuk ovog instrumenta nastaje udaranjem palice po membrani od životinjske kože. Nema pravila kakav se bubanj koristi u zvončarskom ophodu, može biti bilo kakav (Slika 6). Prisutnost bubnja može, također, biti jedan od pokazatelja vojničkog karaktera zvončara. Udarci palice po bubnju stvaraju vibracije koje proizvode određeni zvuk. Sila zvuka koju bubnjevi proizvode trebala bi otjerati sve zlo.

Slika 5. Puhanje u Antonjski rog u Dječjem vrtiću Viškovo.

Slika 6. Svirači udaraljka u zvončarskoj povorci.

Djeca u ustanovama ranog i predškolskog odgoja na širem području Rijeke upoznaju se s bubnjem ne samo kao glazbenim instrumentom već i kao instrumentom koji je usko vezan uz zvončare te koji, zajedno sa zvukovima zvona, proizvodi simfoniju straha koja može otjerati sve što je zlo.

Ritam polki prisutnoj na “pusnim tancima“ daje harmonika. Svaka zvončarska skupina ima svog harmonikaša. Glazbena izražajnost harmonike je raznovrsna. Prepoznatljivost joj daje ugodan vibrirajući zvuk (Harmonika, 2023). Harmonika može oponašati različite zvukove što joj omogućava prisutnost registara koji mijenjaju boju. U upotrebi je dijatonska harmonika – triještinka, koja se počela u ophodima zvončara koristiti početkom 20. stoljeća. S harmonikom je istisnuta starinska muzika (glazba). Prema usmenoj predaji harmonika je u *matujske* krajeve došla tako što su *Furmani* (Slovenci) iz Ilirske Bistrice dovozili u Matulje *krbun* (ugljen) i poljoprivredne potrepštine. Kako su sa sobom nosili glazbala i spavali u Jušićima, stanovništvo i lokalni muzikanti su ih čuli, svidio im je zvuk harmonike te su je uvrstili u svoju glazbu.

Uobičajeni naziv za dijatonsku harmoniku je *triještina* ili *triještinka* (tal. triestina, tršćanska) jer se izrađivala u Trstu. Počeci njene izrade datiraju iz 1862. godine kada je nastala u radionici Angela Plonera i njegovih nasljednika (Križman-Zorić, 2009; Gortan-Carlin, Pace, Denac, 2014). S pojavom novih harmonika u drugoj polovici 20. stoljeća *triještine* se postupno zamjenjuju. Osim *triještine* muzikanti

Žejana koriste *štajerku*. To je, također, dijatonska harmonika koja je karakterističnija za Sloveniju, pa je i glazba više slovenska. Osim *triještine* i *štajerke* koriste se i druge vrste harmonika, primjerice Borsnijeva harmonika sa 120 basova ili bilo koja druga harmonika koju muzikant ima.

Jedan poprilično zaboravljeni instrument je *cindra*, izvorni žejanski glazbeni instrument. Prema predaji, pred više od sto godina neki je Žejanac, pretpostavlja se, vidio tamburicu te je dolaskom u selo napravio instrument po uzoru na nju. No, nije išao za tim da su pragovi na vratu tamburice sve kraći te ih je postavio udaljene na 3,5 centimetara i dodao dvije žice iste debljine, jednako ugođene. Tako je nastala *cindra*. Šezdesetih godina 20. stoljeća posljednjoj žejanskoj *cindri* se gubi svaki trag, no putem folklornih skupina ponovno je pronađena te je po njoj napravljena nova *cindra*. Izrađena je od jednog komada javora, a manji dio je izrađen od drva šljive (Juričić, 2003). *Cindra* je instrument sličan *lutnji*, koji ima dvije jednoglasno ugođene žice. Sviranje na *cindri* naziva se *cindranje*.

Posjetom zvončara i muzikanata dječjim vrtićima na širem području grada Rijeke, posebice u mjestima koja su tradicijski obilježena zvončarima, djeca se upoznaju s instrumentima koja koriste muzikanti u pratnji zvončara (bubanj, harmonika, kontrabas ili jednostavno *bajs*, *cindra*, truba i dr.). Uglavnom su to kratki programi u sklopu karnevalskog razdoblja, ali postoje i radionice koje djeluju tijekom cijele odgojno-obrazovne godine na kojima djeca, kroz različite umjetničke programe, upoznaju glazbala i glazbu koja prati zvončare te je sastavni dio maškaranih tanaca (plesova).

4. METODIČKI RAD S DJECOM – PRIMJER FOLKLORNE GLAZBENE AKTIVNOSTI – ZVONČARI I GLAZBA ZVONČARA

U ovom dijelu završnog rada predstavljene su folklorne glazbene aktivnosti: Zvončari i glazba zvončara u Dječjem vrtiću *Rastočine* u Rijeci.

Cilj: Usvajanje spoznaja o zvončarima, o njihovom značenju i odijevanju, o glazbi i instrumentima koji prate zvončare u njihovim pohodima kroz integraciju različitih odgojno-obrazovnih područja.

Integrirana zadaća

- stvaranje ugodne i poticajne atmosfere
- omogućiti izbor različitih aktivnosti djece različitih interesa bogatim prostorno-materijalnim okruženjem
- razvijati spoznaju i znanje o glazbi i instrumentima
- razvijati osjećaj za ritam i tempo
- slušanje, prepoznavanje zvukova i imenovanje instrumenata
- razvijanje zanimanje za folklor i običaje kraja
- razvoj fine motorike
- poticati i razvijati dječju maštu i slobodu u umjetničkom izričaju
- poticanje djece na suradnju.

Zadatci u odnosu na zadovoljavanje potreba djece

Spoznajne potrebe

- razvoj vizualne percepcije, stjecanje iskustva vidom (instrumenti)
- razvoj taktilne percepcije, stjecanje iskustva dodirom (diranje instrumenata, različiti materijala)
- razvoj percepcije zvukova (izvođenje zvukova na instrumentima, raspoznavanje zvukova, izvođenje zvukova na zvonu)
- razvoj operativnog mišljenja (brojanje, opažanje)

- razvoj simboličke igre – oponašanja radnji ljudi i upotrebu predmeta (odijevanje zvončarske odjeće, zavezivanje zvona, krabujosnice (zvončarskog šešira))
- razvoj sposobnosti uočavanja (uočavanje razlika u zvončarima).

Socio-emocionalne potrebe

- razvoj pozitivne slike o sebi
- razvoj dogovora u aktivnosti (dijeljenje igraćaka, materijala te dogovor o istima)
- razvoj želje za istraživanjem novih poticaja i predmeta
- razvoj sposobnosti kod traženja rješenja – nalaženja rješenja aktivnim isprobavanjem (istraživanje zvukova, puhanje u instrument).

Potrebe izražavanja i stvaranja

- razvijati sve vrste izražavanja – neverbalne i verbalne
- razvoj likovnog senzibiliteta za različita sredstva i materijale (krep papir, žica, spužva, karton)
- razvoj jezika i govornih vještina (usvajanje novih riječi – nove riječi na čakavštini, razumijevanje traženih pojmova).

Tjelesne potrebe

- razvoj fine i grube motorike (slikanje, građenje, sparivanje, listanje slikovnica)
- razvoj koordinacije i preciznosti u baratanju s predmetima (hvataljka, žlica, konstruiranje).

Metode odgojno-obrazovnog rada: Didaktičke metode

- metoda demonstracije
- metoda istraživanja
- metoda razgovora

- metoda izlaganja
- metoda obrade pjesme po sluhu.

Oblik rada:

- rad u grupi
- individualni rad
- frontalni rad.

Vrste djelatnosti i aktivnosti

Životno praktične i radne aktivnosti

- samostalno upravljanje ponuđenim poticajima
- priprema i pospremanje prostora i materijala za/tijekom provedbe aktivnosti.

Raznovrsne igre

- stvaranje zvukova prema ponuđenoj šabloni
- simbolička igra – *Zvončar*.

Društveno-zabavne aktivnosti

- zajedničko druženje, muziciranje.

Umjetničko promatranje, slušanje, interpretacija umjetničkih tvorevina za djecu

- slušanje glazbe
- plakat – zvončari i glazbala.

Aktivnosti raznovrsnog izražavanja i stvaranja

- Govorno izražavanje: imenovanje instrumenata, imenovanje različitih zvončara, imenovanje zvončarske oprave.
- Likovno izražavanje: likovna aktivnost "Krabujosnica".
- Glazbeno izražavanje: slušanje glazbe (tempo, dinamika, ugođaj, raspoznavanje instrumenata).

Istraživačko-spoznajne aktivnosti

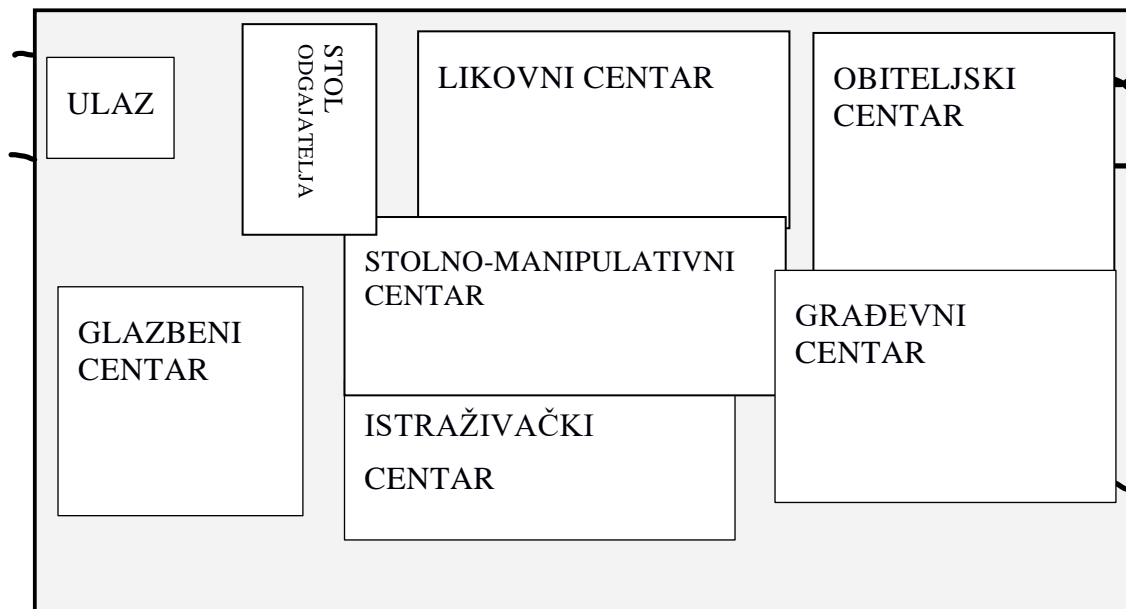
- usvajanje dijelova instrumenata: tipke, pisak, klavijatura, bokin
- zvučno razlikovanje boja tona pojedinih instrumenata

- dijelovi *monture* (odjeće) zvončara – koža, stomanja (košulja), facolić (maramica), zvonci (zvona), brageši (hlače), krabujosnica (kapa s cvjetovima)
- usvajanje različitosti kod zvončarskih skupina.

Specifične aktivnosti s kretanjem

- specifično kretanje zvončara (hodaње, držanje *balte*, lupanje zvoncima).

ORGANIZACIJA PROSTORA:

SREDSTVA I POTICAJI PO CENTRIMA:

Likovni centar

- “Krabujosnica” – unaprijed pripremljen krep papir (boje crveni, žuti, ljubičasti) izrezan u trake širine 10 cm i dužine 60 cm s kopicama (laticama), tanka savitljiva žica dužine 30 cm, karton ljepenka u obliku kruga na koji je nalijepljena spužva.

Istraživački centar

- “Zvončar” – ovčja koža, zvonci, balta, krabujosnica, facol.

Glazbeni centar

- slušanje glazbe
- instrumenti – klarinet, harmonika, truba, bariton rog
- zvona – uhvaćene za stalak, vise sa zalijepljenim bojama na sebi, aplikacija s redoslijedom boja.

Zamišljeni tijek aktivnosti:

Aktivnost započinje ulaskom djece u odgojno-obrazovnu skupinu za vrijeme jutarnjeg okupljanja te se odgojiteljica pozdravlja s djecom i poziva ih u glazbeni centar gdje je na ploči pripremila dva plakata.

Prvi plakat predstavlja zvončare različitih zvončarskih skupina sa svrhom da djeca uoče razlike među njima.

Na drugom plakatu su slike instrumenata koji se koriste u glazbi Kastavštine u pohodu zvončara. Te instrumente će djeca moći i osobno opipati i pokušati na njima proizvesti tonove. Uz razgovor i demonstraciju u glazbenom centru im se pušta na glazbenoj liniji glazba koja se svira tim instrumentima u zvončarskim pohodima. Glazba je veoma specifična te, iako djeca žive na području Kvarnera, neka je nikada nisu čula zbog života u gradu i neizlaganju seoskim tradicijama. Za očekivati je zainteresiranost i smjelu reakciju.

Odgovajateljica djeci, nakon prvog slušanja, ukazuje na brzinu tempa koji slušaju te ga ponavlja. Nakon što se zaključuje je li pjesma spora ili brza, odgojiteljica im može postavljati pitanja ne bi li djeca pokušala prepoznati instrument po zvuku ili melodiju pjesme.

Djeca se pozivaju u istraživački centar, nakon slušanja glazbe, kako bi im se prezentirala zvončarska montura (odjeća) i njezini dijelovi. Slobodno će je moći odjenuti i nositi, ali pri tome odgojiteljica vodi brigu da se izmjenjuju sva djeca kako bi svako dijete stiglo odjenuti odjeću.

U likovnom centru pripremljene su izrezane latice u šarenim bojama krep papira. Izrezana je i žica za vezanje gotovih cvjetova te spužvasti šešir u koji će djeca zabosti gotove cvjetove ne bi li krabujosnica izgledala što sličnija zvončarskoj.

Na stalku su pripremljena tri velika zvona, na svakom je zalijepljen kružić u drugoj boji. Kružići u boji lijepe se i na nekoliko papira A4 formata, različitim redoslijedom. To djeci označava kojim redoslijedom moraju udarati zvona ne bi li proizveli

Slika 7. Zvona i druga oprema zvončara.

pojedine tonove te bi tako nastalo organizirano sviranje.

Za kraj ih odgojiteljica poziva natrag u glazbeni kutak, daje im priliku muziciranja na instrumentima uz glazbu na glazbenoj liniji.

Refleksija na prakticiranu aktivnost

Aktivnost je odrađena u mješovitoj vrtičkoj skupini "Ribice" koja se sastoji od 19-ero djece u dobi od 3. do 6. godine. Prisutno je bilo 17 djece. Djeca su bila veoma radoznala već samim početkom aktivnosti. Nakon predstavljanja, djeca su pozvana u glazbeni centar gdje su vrlo brzo stvorili krug oko predavača.

Postavljeno im je pitanje jesu li ikada vidjeli zvončare. Djeca su potvrdno odgovorila, kako su ih vidjela na Riječkom karnevalu. Jedna je djevojčica i privatno vidjela zvončare jer joj baka i djed žive u selu gdje zvončari ophode selo (Halubajski zvončari). Na zidu iznad glazbenog centra bila su im pripremljena

Slika 9. Odijevanje u zvončarsku odjeću.

dva plakata kako bi lakše mogli obratiti pozornost na upite vezane za temu. Na upit koje su razlike kod zvončara, djeca navode: maska ili šešir s cvjetovima. Jedan od dječaka ističe da neki zvončari imaju jedno zvono dok neki imaju više njih. Potom je

Slika 8. Izrada "krabujosnice".

djeci pokazan plakat na kojima su bila glazbala. Jedan je dječak imenovao sva glazbala na plakatu osim bariton roga (truba, klarinet, harmonika, bubanj, truba). Nekoj su djeci poznati samo bubanj i harmonika. Nakon što su glazbala imenovana, djeci je pokazan svaki pojedini instrument te je predavač na svakom izveo po nekoliko tonova.

Nakon toga su djeca mogla svaki pojedini instrument opipati te pokušati jedan po jedan (uz poveću pažnju na higijenu)

izvesti pokoji ton. Neka su djeca u tome uspijevala što je iznenađujuće, pogotovo na instrumentima kao što su bariton rog i truba, dok druga djeca u želji da proizvedu ton pušuci glasnicama izvode tonove. Djeci je napomenuto da je važno da svi sudjeluju te da svako ima pravo na sudjelovanje. Neka djeca su se više isticala vičući da bi sudjelovala, dok je druge trebalo potaknuti i dodatno ih motivirati, ali nakon sudjelovanja bili su veoma zadovoljni što su sudjelovali.

Dok su pojedina djeca još pokušavala izvesti tonove na instrumentima u prisutnosti njihovog matičnog odgajatelja, pojedina djeca pristupila su istraživačkom centru gdje je na stolu bila prezentirana zvončarska *montura* (odjeća). *Montura* koja je bila prezentirana je zvončarska montura matuljskog kraja te se sastoji od *krabujosnice* (klobuka s cvjetovima i šibama), crvenog cvjetnog šala, ovčje kože, karirane košulje, bijelih hlača, balte i 3 zvonca (zvona). Djeca su odmah pristupila pitanjem mogu li oni to odjenuti. Aktivnost je uključila dječju zvončarsku monturu što je djeci omogućilo da odjeću i odjenu. Svi su se dječaci odjenuli te prošetali sobama Dječjeg vrtića *Rastočine*.

Djevojčice je više zanimala likovna aktivnost te su se okupile oko stola gdje je bio pripremljen krep papir u žutim, narančastim, crvenim i ružičastim bojama... izrezan u obliku latica.

Djevojčice su samo latice morale naviti na štapić za ražnjiće kako bi se latica uvila te onda je stišćući u sredini formirati u cvijet. Aktivnosti je pristupio i jedan dječak te je ostao do kraja, do zadnje potrošene krep latice. Na početku su veoma spretno uvijali i spajali cvjetove, ali kako im je pozornost popuštala počeli su ih brzo uvijati te su bili sve tanji i sve manje nalikovali cvijetu.

Djecu je privukla i aktivnost sviranja na zvonima organizirana tako da im se pokuša šablonama organizirati proizvodnju zvuka. Tako je na jedno zvono stavljen žuti krug, na drugo zeleni a na treće crveni. Na papiru formata A4 ti su krugovi izmijenjeni te su im šablone bile posložene iznad zvona. Jedna je djevojčica više puta pokušala odsvirati sve sa šablona... te ju je predavačica uputila da pokuša, kad se uvježbala, sve brže i brže svirati. Nakon nje pristupio je jedan dječak koji je jako tiho svirao te ga

Slika 10. Aktivnost sviranja zvona.

se poticalo da svaki put, kad odsvira, bude sve glasnije i glasnije.

Aktivnost nije završena planirano već je matični odgajatelj predložio sastajanje s djecom i svim instrumentima u holu vrtića gdje je klavir te su djeca mogla odabrati koje će pjesmice pjevati i svirati.

Uz pratnju odgajatelja na klaviru, djeca su pjevali pjesmice (*Bila mama Kukunka, Mali mali pauk, Visibaba mala....*) dok su pojedina djeca svirala trombon, harmoniku i trubu te su se mijenjali prema zahtjevima.

Aktivnost je pokazala kako djeca vrlo rado i sa zanimanjem prihvaćaju tradicijsku glazbu kao i njihovu zainteresiranost temom zvončara.

To može biti dobar pokazatelj kako se putem likovnih i glazbenih sadržaja u vrtiću može djeci približiti tradicijska kultura te im kroz

odgoj i obrazovanje u ustanovama za rani i predškolski odgoj prenijeti dio folklornog glazbenog naslijeđa.

Slika 11. Aktivnost sviranja instrumenata.

5. ZAKLJUČAK

U ovom završnom radu predstavljena je važnost folklornih glazbenih sadržaja u ustanovama rane i predškolske dobi za njegovanje i očuvanje tradicijske baštine. Važnost glazbe u razvoju djece je neupitna. Ona ih prati od samog njihovog rođenja pa i ranije. Pozitivnim učincima djeluje na njihov kognitivni, emocionalni i socijalni razvoj. Važan je dio odgojnog i obrazovnog procesa. Obogaćuje i oplemenjuje život u ustanovama rane i predškolske dobi, a glazbenim aktivnostima postiže se okruženje koje pozitivno utječe na dječji razvoj.

Zvončari, o kojima je bilo riječ u ovom radu, dio su tradicije i folkloru Kastavštine i okolnih mjesta. Uključivanjem kulture zvončara u odgojni program ustanova djece rane i predškolske dobi kroz kombinaciju glazbe i folkloru, posebice u dramskom obliku koji prožima tematiku zvončarske 'predstave', kod djece se mogu potaknuti fantazije i mašta o protagonistima zvončarskih legendi i priča reproduciranih iz vlastitog doživljaja. Djeca se mogu potaknuti na kreativnost u igri prenošenjem dramaturškog viđenja zvončara. Tome u prilog idu legende koje se vežu uz zvončare, a koje mogu biti tema različitih radionica kroz koje se djeca upoznaju sa zvončarskom tradicijskom kulturom prepričavanjem legendi, interpretacijom zvukova, izrađivanjem slika, crteža i kolaža upotrebom različitih materijala i dr.

Glavno su obilježje zvončara zvona i njihov zvuk koji zvončari proizvode kretnjama svog tijela u koreografijama i u ophodima selima. Zvončari usklađuju pulsiranje zvona vlastitim tijelom dovodeći ih u suživot, proizvodeći (svi zajedno) istovremeno ritmičku tutnjavu. Osim zvuka zvona, muzikanti s različitim glazbenim instrumentima: harmonikom, bubnjevima, trubom i dr. stvaraju glazbeni ugođaj.

Analiziranjem izvještaja o radu i kurikulumu vrtića Kastva, Viškova i Matulja može se uočiti da vrtići u svoj rad uključuju zvončarsku tradiciju, bilo kroz posjete zvončara u vrtiće ili u sklopu različitih likovnih i glazbenih radionica. Organiziraju se i radionice koje njeguju čakavštinu. No, potrebno je istaknuti da su to uglavnom kratki programi i obično su vezani uz razdoblje karnevala.

6. LITERATURA

1. CAMPBELL, D. (2005) *Mozart efekt: primjena moći glazbe za iscjeljivanje tijela, jačanje uma i oslobađanje kreativnog duha*, Čakovec: Dvostruka Duga.
2. CURTIS, M.V. (1991) Using the Arts in Teaching African-American Children. U: Overby, L.Y. (ed.). *Early Childhood Creative Arts*. Los Angeles: *Proceeding of the International Early Childhood Creative Arts Conference*.
3. CVJETOVIĆ, N. (2020) *Brežanski zvončari napravili tradicionalni prijateljski dir u pratnji zvončara z Frančić @ Matulji*. [Online] Dostupno na <https://poduckun.net/foto-video-brezanski-zvoncari-napravili-tradicionalni-prijateljski-dir-u-pratnji-zvoncara-z-francic-matulji/> [Pristupljeno: 9.02.2023.]
4. ČAPO ŽMEGAČ, J. i sur. (1998) *Hrvatska etnografija*. Zagreb: Matica Hrvatska
5. DENAC, O. i ŽNIDARŠIČ, J. (2018) The Use of Folk Music in Kindergartens and Family Settings. *Creative Education*. [Online] 9(16), str. 1-7, Dostupno na https://file.scirp.org/Html/16-6304193_89492.htm [Pristupljeno: 1.03.2023.]
6. DJEČJI VRTIĆ MATULJI (2022) Godišnji plan i program rada za pedagošku godinu 2022./2023., Matulji: Dječji vrtić Matulji, [Online] Dostupno na <http://www.djecjivrticmatulji.hr/index.php/dokumenti> [Pristupljeno: 9.02.2023.]
7. DORIČIĆ, M. (2009) Žejanski kntaduri (Žejanski pjevači), [Online] Dostupno na https://www.vlaski-zejanski.com/upload_data/editor/files/Resursi-muzicka_galerija-Zejanski_kntaduri-fin-hrv.pdf [Pristupljeno: 24.0.2023.]
8. DORIČIĆ, M. (2009) Žejanski kntaduri (Žejanski pjevači), https://www.vlaski-zejanski.com/upload_data/editor/files/Resursi-muzicka_galerija-Zejanski_kntaduri-fin-hrv.pdf
9. Grobnički dondolaši, [Online], Dostupno na <https://tz-cavle.hr/sto-raditi/povijest-nasljede/grobnicki-dondolasi/> [Pristupljeno: 9.02.2023.]
10. GORTAN-CARLIN, I.P., PACE, A., DENAC, O. (2014) *Glazba i Tradicija*. Pula: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli.
11. GRŽETIĆ, G. (2009) Grobnički Dondolaši kao ambasadori turizma. *Dondolaš*. [Online] (1). str. 38. Dostupno na https://www.grobnicki-dondolasi.hr/files/PDF/Dondolas_list_br_1.pdf [Pristupljeno: 14.01.2023.]

12. Harmonika: povijest, video, zanimljivosti, slušajte, [Online], Dostupno na <https://hr.perish.info/1714-accordion-history-video-interesting-facts-listen.html> [Pristupljeno: 9.02.2023.]
13. HOST, M. (2023) *Halubajski zvončari*. [Online], Dostupno na <http://www.halubajski-zvoncari.com/povijest.html#Zvoncari> [Pristupljeno: 4.02.2023.]
14. INSKIP, C., BUTTERWORTH, R. i MACFARLANE, A. (2008) A study of the information needs of the users of a folkmusic library and the implications for the design of a digital library system, *Information Processing & Management*, [Online] 44 (2): 647-662. Dostupno na <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0306457307001124> [Pristupljeno: 1.02.2023.]
15. JARDAS, I. (1957) Zbornik za narodni život i običaje. Kastavština. Zagreb: Jugoslavenska akademija.
16. JELINČIĆ, D.A. i ŽUVELA BUŠNJA, A. (2008) Uloga medija u predstavljanju, mijenjanju i kreiranju tradicije. str. 51-63, U: MURAJ, A., VITEZ, Z. (ur.). *Predstavljanje tradicijske kulture na sceni i u medijima*. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku i Hrvatsko etnološko društvo.
17. JURIČIĆ, A. (2003) U jednoj kući osam harmonika. *Istro Romanians in Croatia*. [Online] Dostupno na <https://www.istro-romanian.net/articles/art030316.html>
18. KISCHNER, S. i TOMASELLO, M. (2010.) Joint music-making promotes prosocial behavior in 4-year-old children. *Evolution and Human Behavior*. [Online] 31(5), str. 354-364. Dostupno na: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1090513810000462> [Pristupljeno: 26.01.2023.]
19. KRIŽMAN-ZORIĆ, Đ. (2009) Pojam Trieština (triještinka). Istrapedia, Dostupno na: <https://www.istrapedia.hr/en/natuknice/1186/trijestina-trijestinka> [Pristupljeno: 1.02.2023.]
20. KUKURIN, B. J. (2017) *Legenda od zvončari*. [Online]. Dostupno na <http://www.halubajski-zvoncari.com/legenda.html> [Pristupljeno: 1.02.2023.]
21. Leksikografski zavod Miroslav Krleža (2021) Natuknica Folklor, Hrvatska enciklopedija, [Online] Dostupno na <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=20034> [Pristupljeno: 1.02.2023.]
22. Leksikografski zavod Miroslav Krleža (2021a) Natuknica Poklade, Hrvatska enciklopedija mrežno izdanje. [Online] Dostupno na

- <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=49035> [Pristupljeno: 4.02.2023.]
23. LOZICA, I. (1996) *Folklorno kazalište*. Zagreb: Matica hrvatska.
 24. MATETIĆ, F. (2011) *Breme i počivalo: Zvoneća – dela i užanci*. Opatija: Katedra Čakavskog sabora.
 25. Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje (2015). *Narodne novine*. (5)
 26. NETTL, B. (2023) Folk music, Britannica. [Online] Dostupno na: <https://www.britannica.com/art/folk-music> [Pristupljeno: 9.1.2023.]
 27. NIKOČEVIĆ, L. (2017) *O zvončarima*. [Online] Dostupno na: https://www.halubajski-zvoncari.com/lidija_n.html [Pristupljeno: 3.02.2023.]
 28. NIKOLIĆ, L. (2018) Utjecaj glazbe na opći razvoj djeteta. *Napredak*. [Online] 159(1-2), str. 139-159. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/298548> [Pristupljeno: 27.01.2023.]
 29. NINKOVIĆ BUDIMLIJA, H. (2021) *Izješće o realizaciji godišnjeg plana i programa rada Dječjeg vrtića Vladimir Nazor*. [Online] Dostupno na: https://vrtickastav.com/images/dokumenti/2021-2022/godisnje_izvjesce_plan_i_program_2020-2021.pdf [Pristupljeno: 3.02.2023.]
 30. PRAŠELJ, D. (1998) Žeravica pod pepelom. *Sušačka revija*. [Online] (97). Dostupno na <http://www.klub-susacana.hr/revija/clanak.asp?Num=97-98&C=16> [Pristupljeno: 10.02.2023.]
 31. RIJEKA 2020.eu (2020) *Susjedstvo Čavle – Zvončarska simfonija*. [Online] Dostupno na: <https://rijeka2020.eu/press/susjedstvo-cavle-zvoncarska-simfonija/> [Pristupljeno: 10.02.2023.]
 32. ŠEPIĆ-BERTIN, F. (1997) *Zvončari, partenjaki, feštari, maškare: mesopusni običaji Kastavštine i okolice*, Rijeka: Izdavački centar Rijeka
 33. TOMLJANOVIĆ, M. (2007) Halubajski zvončar – pusni princ i vrag. [Online] Dostupno na: https://www.halubajski-zvoncari.com/princ_i_vrag.html [Pristupljeno: 4.02.2023.]
 34. UNESCO (2009) *Annual carnival bell ringers' pageant from the Kastav area*. [Online] Dostupno na <https://ich.unesco.org/en/RL/annual-carnival-bell-ringers-pageant-from-the-kastav-area-00243> [Pristupljeno: 18.01.2023.]
 35. Veli Brgud (2023) *Brgujski zvončari i mačkare*. [Online] Dostupno na <https://www.veli-brgud.com/hr/obicaji/brgujski-zvoncari-i-mackare> [Pristupljeno:

11.01.2023.]

36. Žejane (2023) *Udruga "Žejanski Zvončari"*. [Online] Dostupno na:
<https://bastina.hr/kud/udruga-zejanski-zvoncari/> [Pristupljeno: 11.01.2023.]

7. SAŽETAK

U ovom završnom radu predstavljena je važnost folklornih glazbenih sadržaja u ustanovama rane i predškolske dobi za njegovanje i očuvanje tradicijske baštine. Važnost glazbe u razvoju djece je neupitna. Ona ih prati od samog njihovog rođenja pa i ranije. Pozitivnim učincima djeluje na njihov kognitivni, emocionalni i socijalni razvoj. Važan je dio odgojnog i obrazovnog procesa. Obogaćuje i oplemenjuje život u ustanovama rane i predškolske dobi, a glazbenim aktivnostima postiže se okruženje koje pozitivno utječe na dječji razvoj.

Ključne riječi : folklorna glazba, glazbeni sadržaji, dječji razvoj

8. ABSTRACT

In this final paper, the importance of folklore music content in early and preschool institutions for nurturing and preserving traditional heritage is presented. The importance of music in children's development is unquestionable. She follows them from their birth and even earlier. It has positive effects on their cognitive, emotional and social development. It is an important part of the educational process. It enriches and ennobles life in early and preschool institutions, and musical activities create an environment that positively affects children's development.

Keywords : folklore music, music content, children's development